

Rasprava kao komunikacijska vještina u nastavi hrvatskog jezika

Golub, Ana Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:917546>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

ANA-MARIJA GOLUB

DIPLOMSKI RAD

RASPRAVA KAO
KOMUNIKACIJSKA VJEŠTINA U
NASTAVI HRVATSKOG JEZIKA

Zagreb, lipanj 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(ZAGREB)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ana-Marija Golub

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Rasprava kao komunikacijska vještina
u nastavi hrvatskog jezika**

MENTOR: dr. sc. Martina Kolar Billege, doc.

SUMENOTR: dr. sc. Zrinka Vukojević

Zagreb, lipanj 2018.

SADRŽAJ

Sažetak.....	5
Summary	6
1. UVOD	7
2. NASTAVA JEZIČNOG IZRAŽAVANJA	8
3. GOVORNE VJEŽBE	13
3.1. GRAMATIČKO-PRAVOGOVORNE VJEŽBE	13
3.1. STILSKO KOMPOZICIJSKE GOVORNE VJEŽBE	13
3.1.1. RASPRAVLJANJE KAO STILSKO-KOMPOZICIJSKA GOVORNA VJEŽBA	15
4. RASPRAVA	16
5. RASPRAVA KAO KOMUNIKACIJSKA VJEŠTINA	18
6. RASPRAVA U NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU	21
7. ISTRAŽIVANJE	24
7.1. RASPRAVA U KURIKULIMA (Australija, Engleska)	24
7.2. RASPRAVA U OSNOVNOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOG JEZIKA	27
7.2.1. METODA	29
7.2.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA: RASPRAVA KAO NASTAVNA JEDINICA	31
7.2.3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA: RASPRAVA KAO METODIČKI INSTURMENTARIJ	35
7.3. MIKROSTRUKTURIRANI MODEL NASTAVNE JEDINICA RASPRAVA	39
7.3.1. MODEL NASTAVNE JEDINICE, RASPRAVA U UČENJU NOVOG SADRŽAJA	40
8. ZAKLJUČAK	50
LITERATURA	51

PRILOZI	53
<i>Izjava o samostalnoj izradi rada</i>	55

Sažetak

Ovaj rad se bavi raspravom, kao govornom vježbom u nastavi jezičnoga izražavanja. Cilj govornih vježbi je poticanje razvoja komunikacijskih vještina kao osnove zadaće nastave Hrvatskoga jezika.. Aktivnosti koje potiču uvježbavanje komunikacijske vještine potrebno je što više provoditi s učenicima. U skladu s time, cilj ovoga rada je upozoriti na važnost razvoja učeničkih komunikacijskih sposobnosti i istaknuti važnost rasprave kao govorne vježbe u ostvarivanju te zadaće. U radu je rasprava prikazana kao dio nastave jezičnoga izražavanja, kao govorna vježba, te kao instrument za poticanje razvoja komunikacijske komponente.

Nadalje, cilj je prikazati zastupljenost rasprave u udžbeničkim kompletima kao nastavne jedinice i metodičkog instrumentarija. Provedeno istraživanje prikazat će raspravu unutar Nacionalnog okvirnog kurikulumu Republike Hrvatske, te unutar kurikula Engleske i Australije. Istraživanje, također, daje podatke o zastupljenosti rasprave kao nastavne jedinice i metodičkog instrumentarija u dvanaest udžbenika i radnih bilježnica unutar područja jezika i jezičnog izražavanja. U istraživanje su uključena po dva udžbenička kompleta triju najzastupljenijih izdavača u Hrvatskoj za treći i četvrti razred osnovnih škola. U praktičnome dijelu diplomskog rada prikazan je mikrostrukturirani model nastavne jedinice učenja rasprave. Prikazani su i modeli nastavne jedinice rasprava u nastavi jezičnog izražavanje, te implementiranja rasprave kao metodičkog instrumentarija u nastavi književnosti i medijske kulture.

Ključne riječi: rasprava, jezično izražavanje, nastava hrvatskog jezika, komunikacijska vještina

Summary

This thesis deals with the argument, as the element of the spoken language, whose goal is promotion of the development of communication skills in the teaching of the Croatian language, in the younger grades of elementary school. The communication skill itself, as well as the other skills must be practiced. Therefore, it is necessary to provide more activities with students that would encourage the development of the previously mentioned skills. Accordingly, the aim of this thesis is to present the crucial role of the development of the communication skills of the students, and the discussion as one of the methods of implementing the development. In the master thesis, the discussion is represented as a part of teaching the spoken language, as a spoken exercise, and as an instrument for practicing the development of the communication components. Furthermore, the aim is to provide the representation of the arguments in the books as a teaching unit and as a methodological instruments. The research will display the discussion within the national framework curriculum of the Republic of Croatia, but also other countries such as England and Australia. Also, the survey provides information about the representation of the discussions as a teaching unit and as methodological instruments in twelve textbooks and workbooks within the area of the language and the spoken language. The research includes two of the three sets of books the major publishers in Croatia, for the third and fourth grade elementary schools. The practical part of the thesis provides models for teaching units of learning discussions as a teaching units, training and repetition of the same. Also, this includes models of teaching units in the instruction of spoken language, and implementation of the argument as the metodological instrument within the teaching of literature and media culture.

Key words: discussion, spoken language, communication skills

1. UVOD

Vještina komuniciranja neophodna je u svakodnevnome životu. Ona se do polaska u školu usvaja, a početkom školovanja počinje se organizirano uvježbavati kroz komunikacijske situacije. Primiti i poslati poruku, odnosno komunicirati, znači sporazumjeti se, a proces prenošenja i primanja informacija među sugovornicima naziva se priopćajni ili komunikacijski proces. Informaciju možemo primiti znakovima ili simbolima, pokretima tijela, te govornom i pisanom realizacijom jezika (Pavličević-Franić, 2005). Proces jezične komunikacije kognitivno je zahtjevan, pogotovo za učenike nižih razreda osnovne škole. Kako bi se ostvarila kvalitetna komunikacija potrebno je zadovoljiti nekoliko uvjeta. Neophodno je imati dvije ili više osoba osposobljenih za međusobnu komunikaciju. Pavličević-Franić (2005.) navodi da za međusobno komuniciranje sudionici komunikacijskoga procesa moraju zadovoljiti nekoliko uvjeta, a to su: sposobnost slušanja, postojanje zajedničkog koda, identičnost govorne situacije, temu govora, svrhu govora, te još niz psihološko-socijalno-obrazovnih karakteristika.

Nastava hrvatskoga jezika obuhvaća četiri nastavna područja: književnost, jezik, jezično izražavanje i medijska kultura. U prvome se razredu pojavljuje i početno čitanje i pisanje. Jezično izražavanje je najznačajnije područje predmeta Hrvatski jezik u kojemu se najbolje mogu razvijati jezične djelatnosti (slušanje, govorenje, čitanje, pisanje). Prilikom polaska u prvi razred osnovne škole od učenika se ne očekuje da znaju čitati i pisati, jer to je jedan od ciljeva koji učenici moraju doseći unutar organiziranog obrazovanja. Učenici, međutim, dolaze u školu već "govoreći" i "slušajući". Osoba koja proizvodi zvukove, ne znači da zna organizirano, ispravno i u skladu s pravilima jezika govoriti. Jednako tako, osoba koja ima razvijene organe sluha, te prima poruku ne znači da može čuti ili da ima razvijenu vještinu slušanja. Dakle, slušati ne znači čuti, jednako kao što ni proizvoditi zvukove ne znači govoriti. Slušanje i govorenje su djelatnosti koje je potrebno poučavati i učiti unutar organiziranoga obrazovanja. Govorenje se u osnovnoj školi susreće rijetko i to uglavnom u obliku odgovaranja na pitanja. U Nastavnome planu i programu govorenje je kao nastavna jedinica zastupljeno od 10 % do 13 % sveukupnog

sadržaja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik unutar pojedinih nižih razreda osnovne škole. Dakle, organizirano se govori svaki deseti sat učenja jezika, što je premalo.

Iz navedenih razloga govorenje je važno vježbati još od predškolske dobi, te treba poticati korištenje i organskog i standardnog idioma. Škarić (2006.) ističe važnost poticanja govorenja još u vrtićkoj dobi djeteta i to okviru organskoga idioma, dok se sa standardnim dijete upoznaje preko priča, igrokaza, pjesama i recitacija. Za učenje standardnoga jezika u školama potrebno je uspostaviti dobre temelje u organskomu idiomu. Prema Škariću (2006.) potrebno je standardni idiom predstaviti kao zaseban sustav, a ne kao bolji ili ispravniji od organskoga idioma, također, potrebno je poticati ljubav prema standardnomu jeziku, a poučavati ga metodama kojima se poučava i strani jezik. Prema kulturi govorenja, pojedinac treba odrediti situacije u kojima će koristiti standardni ili organski idiom. Škarić (2006.) dodaje da bi u privatnim ili razgovornim okruženjima korištenje standardnoga jezika bilo opterećenje za pojedinca, ali se ne isključuje važnost i nužnost postojanja standarda za javnu i masovnu upotrebu.

2. NASTAVA JEZIČNOG IZRAŽAVANJA

Jezično izražavanje je nastavno područje u kojem se znanja jezika primjenjuju u svakodnevnoj usmenoj ili pisanoj komunikaciji. Izražavanje se temelji na četiri jezične djelatnosti: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje. Jezična komunikacija ili sporazumijevanje odnosi se na jezičnu proizvodnju, dakle slanje poruke, te jezičnu recepciju, odnosno primanje poruke. Jezična proizvodnja i recepcija mogu biti pisane ili usmene. Usmena recepcija i proizvodnja su govorenje i slušanje, dok su pisana recepcija i proizvodnja pisanje i čitanje. Rosandić (2002.) uz navedene četiri jezične djelatnosti dodaje i petu, a ona je prevođenje.

Čitanje je složena aktivnost primanja informacija iz pisanoga oblika. Kako bi učenik ovladao procesom čitanja potrebno je zadovoljiti određene uvjete, odnosno ovladati predčitačkim vještinama. One su razvijeni govor, razvijena jezična osjetljivost, sposobnost rastavljanja riječi na glasove, usvojeni pisani znak za glas, dakle slovo, sposobnost prijenosa glasa u slovo, te šifriranje i dešifriranje (Pavličević-Franić, 2005). Prelaskom učenika u pet razred osnovne škole učitelji

hrvatskoga jezika upućuju na postojanje mnogih poteškoća u učeničkom čitanju i razumijevanju teksta. U razredu učitelji ne posvećuju dovoljno pažnje čitanju, te često ubrzavaju proces čitanja kako bi u nastavnome satu uspjeli odraditi što su zamislili (Visinko, 2010). Nadalje, ono što je Visinko utvrdila odnosi se na kulturu čitanja, odnosno nedostatak iste. Kultura čitanja ubraja čitanje s razumijevanjem, brzo i točno čitanje, čitanje u sebi, važnu naviku svakodnevnoga čitanja, te sposobnost čitanja tekstova svih funkcionalnih stilova. Prema PISA istraživanju iz 2015. godine, koje provjerava i čitalačku pismenost, Hrvatska je bila između 27. i 35. mjesta od ukupno 72 zemlje koje su sudjelovale u istraživanju (PISA, 2015). Čitalačka se pismenost provjerava na razumijevanju matematičkih i prirodoslovnih sadržaja. Čitalačka pismenost se sastoji od pet kategorija po kojima se provjerava, a to su: razumijevanje pročitana teksta, pronalaženje traženih podataka u tekstu, zaključivanje temeljeno na pojedinim dijelovima teksta, promišljanje o sadržaju teksta, te promišljanje o obliku teksta, njegovom ustroju, izboru riječi i slično.

Pisanje je, prema Pavličević-Franić, složena produktivna aktivnost koja zahtjeva poznavanje slovnoga sustava jezika na kojem se piše, te pravila po kojima se znakovi slažu u smislenu cjelinu koja prenosi informaciju. Pisanje se temelji na jezikoslovnim disciplinama: pravopisu, gramatici, leksikologiji, stilistici, semantici i lingvistici teksta (Rosandić, 2002). Čitanje je usko povezano s pisanjem, odnosno što učenici više čitaju to će bolje i pisati. Prema Visinko (2010), razlog tome je što učenici preuzimaju konstrukcije i riječi iz pročitanih djela te ih primjenjuju u pisanju vlastitih tekstova. Nadalje, pisanje je proces visokog stupnja apstrakcije, te u potpunosti ne prati govoreni tekst, odnosno ne piše se uvijek jednako kako se i govori. To je još jedan od razloga zašto je pisanje za učenika teško.

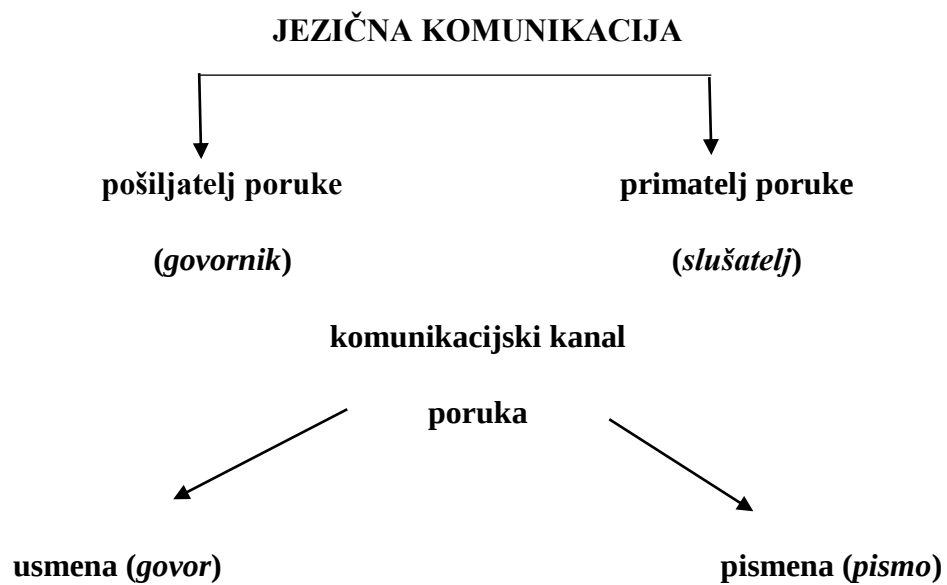
Slušanje je usmena recepcija jezika. Prema Pavličević-Franić (2005) slušanje je sposobnost čovjeka da prima i usvaja foneme, prozodeme i intoneme. Drugim riječima, sposobnost čovjeka da usvaja pravilnu akcentuaciju, artikulaciju i intonaciju riječi. Razvoj mogućnosti slušanja povezan je s razvojem ostalih jezičnih djelatnosti. Od svih vrsta izražavanja dijete se prvo susreće sa slušanjem, nakon čega počinje govoriti, a s organiziranim učenjem pisanja i čitanja susreće se tek u školi. Prema Škariću (1974) slušanje zahtjeva jednako veliku aktivnost kao i samo govorenje. Slušanje tuđega govora treba biti kritičko i selekcijsko slušanje, te

slušatelj nakon govora treba moći ukratko prepričati o čemu se govorilo. Škarić (1974) također zamjećuje da učenici ne znaju pisati bilješke za vrijeme slušanja predavanja. Pisanje bilježaka važna je vještina koju treba vježbati. Teškoće koje rezultiraju oštećenjima sluha rezultiraju i teškoćama u komunikaciji, odstupanjima u emocionalnom i socijalnom razvoju, te jednako tako i lošijim obrazovnim postignućima djece (Bouillet, 2010). Oštećenja sluha, također, uzrokuju kasnije stjecanje sposobnosti govorenja ili njenim potpunim izostajanjem.

Govorenje je jezična djelatnost kojom se usmeno prenosi poruka.

"Za govor bismo mogli reći da je multimedijalan, uspoređujući ga s pisanim izrazom koji je unimedijalan. U govoru je sustav jezičnih znakova, samo jedan između ostalih. A ostali su: ljudski glas, mimika, geste i opće ponašanje čovjeka u govornoj prilici." (Škarić, 2003 str. 27).

Govorenje je često lakša i brža jezična djelatnost od pisanja, te je osnovni način prenošenja poruka (Pavličević-Franić, 2005). Pavličević-Franić dalje objašnjava da je govorni čin temeljna jedinica govorenja koja obuhvaća sadržaj i izraz govorenja, značenje i kontekst govora, te namjeru govornika. Sadržaj govorenja označava o čemu se govori, izraz obuhvaća što se govori, odnosno kojim riječima se govor ostvaruje. Značenje govorenja obilježava što izgovoreno znači, a kontekst opisuje komunikacijsku situaciju u kojoj se govor izvodi. Namjera govornika označava razloge zašto govornik govori i s kojim ciljem izriče izgovoreno. Postoje tri vrste govora s obzirom na broj sudionika koji su uključeni u komunikacijski proces, a oni su monološki, dijaloški i poliloški govorni oblik. Monološki je onaj u kojem sudjeluje jedan govornik, odnosno jedna osoba koja izgovara tekst upućen njemu samome ili drugim osobama, u dijaloškom obliku sudjeluju dva govornika, dok u poliloškom obliku sudjeluju više od dvije osobe. Govorenje i slušanje jezične su djelatnosti temeljne za postojanje komunikacijskoga procesa.

**Shematski prikaz 1: Sudionici priopćajnoga (komunikacijskoga) procesa
(Pavličević-Franić, 2005)**

Priopćajni ili komunikacijski govorni proces sastoji se od pošiljalca i primatelja poruke, te od komunikacijskog kanala kojim se poruka ili informacija prenosi. Osoba koja šalje poruku je govornik, a osoba koja prima poruku je slušatelj. U govornoj ili usmenoj komunikaciji poruka se prenosi usmeno, dakle govorom. Ako postoje smetnje u komunikacijskom kanalu, kao što je pozadinska buka, tada postoji mogućnost nedolaska poruke do primatelja. Usprkos smetnjama u komunikacijskom kanalu, poruka može doći do primatelja, ali njen sadržaj može biti izmijenjen, te primatelj može primiti pogrešnu informaciju. Ljudski je mozak razvio obrambeni mehanizam kojim se pokušava oduprijeti buci u kanalu i pogrešno shvaćenim porukama. Redundancija ili zalihost je sposobnost mozga da primi i razumije poruku bez obzira na smetnje u komunikacijskom kanalu. Mozak se pritom oslanja na višak informacija koje su prije svega gramatički oblici i nastavci koji nisu uvijek potrebni za razumijevanje konteksta. Prema Pavličević-Franić (2005) postoje faze odašiljanja i primanja poruka. Poruka uvijek prvo nastaje u mozgu govornika, te se tada nalazi u psihološkoj fazi u kojoj nastaje pojam koji se želi izreći, iz koje prelazi u fiziološku fazu čime se aktivira živčani sustav. Zadnja faza je fizička faza u kojoj organi za govor proizvode zvuk i govornik izgovara željeno. Poruka prolazi kroz

komunikacijski kanal i tada se pošiljatelj nalazi u fizičkoj fazi u kojoj organima za primanje zvuka prima poslanu poruku. Nakon primanja poruka živčani sustav obrađuje primljeno, pa se slušatelj nalazi u fiziološkoj fazi, nakon koje dolazi psihička faza u kojoj mozak pripisuje značenje primljenom pojmu. Prema navedenom, govor je kognitivno zahtjevan proces, te proizvoditi zvuk ne znači govoriti. Govor mora biti smislen, primjeren, te mora odaslati točnu informaciju. Škarić (1974) izdvaja uvjete koji su potrebni za razvoj sposobnosti govorenja, a oni su: logičnost u govoru, poetičnost, konvencionalnost govora, poznavanje tipologije govora, poznavanje načina prilagodbe govora medijima, razvijena auditivna memorija, mogućnost pažljivog slušanja govora, sposobnost interpretativnog čitanja i sposobnost brzog čitanja.

Zadaće nastave jezičnoga izražavanja prema Nastavnom planu i programu su razvoj sposobnosti izražavanja misli, stavova i osjećaja, stvaranje navike korištenja ortografske i ortoepske norme, te osposobljavanje učenika za usmenu i pisanu komunikaciju. Posebno izdvojena zadaća nastavnoga područja jezik, također je usko povezana s jezičnim izražavanjem, donosno praktičnom uporabom jezika kao komunikacijskog sredstva kojim se prenosi poruka.

“Radi usklađivanja programskih zahtjeva sa zakonitostima jezično-intelektualnog razvoja, znatno je svrhovitije učenika od prvog do četvrtog razreda osposobljavati za praktično služenje hrvatskim jezikom, posebno jezičnim normama, nego ga učiti jezikoslovnim pojmovima te normama i pravilima na teorijskoj razini.” (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006, str. 25).

Važnost jezičnog izražavanja ističe i Visinko (2010) koja objašnjava da navedeno nastavno područje potiče razvoj učenikovih komunikacijskih, socijalnih, strateških i kulturoloških vještina. Također, važnost osposobljavanja učenika za komunikacijske situacije ističe i Pavličević-Franić, naglašavajući važnost pragmatične osposobljenosti nad gramatičkom stručnosti. Odnosno, ističe važnost razvoja komunikacijske sposobnosti na razini funkcionalne primjene.

“U tom smislu svrha nastave hrvatskog jezika može glasiti: naučiti hrvatski osjećati, hrvatski misliti, hrvatski govoriti, hrvatski pisati i hrvatski djelovati.” (Težak, 1996, str. 31).

Još 1996. u svojoj knjizi Težak je kao svrhu nastavnog predmeta Hrvatski jezik, uvrstio i govorenje, te tako istaknuo njegovo mjesto unutar jezičnog izražavanja.

3. GOVORNE VJEŽBE

3.1. GRAMATIČKO-PRAVOGOVORNE VJEŽBE

U razvijanju vještine govorenja u nastavi Hrvatskog jezika, posebno u području jezičnog izražavanja, veliku ulogu ima provođenje različitih govornih vježbi. Težak (1974) smatra kako su sva područja nastave Hrvatskog jezika prožeta govornim vježbama, jer su svako pitanje i svaki odgovor učenika ujedno i vježbe govorenja. Gramatičko-pravogovorne vježbe vrsta su govornih vježbi i provode se samo u usmenoj komunikaciji. Cilj im je usvajanje gramatičkih, leksičkih i pravogovornih navika. Pomoću njih učenici se osposobljavaju za uspješnu usmenu komunikaciju. Prema Pavličević-Franić gramatičko-pravogovorne vježbe dijele se na usmene gramatičke (fonološke, morfološke, sintaktičke), leksičke (leksičko-semantičke, leksičko-gramatičke, leksičko-stilističke) i ortoepske (akcenatske, artikulacijske, intonacijske). Prema Težaku (1974) gramatičko-pravogovorne vježbe dijele se na fonološke, morfološke, leksičke, sintaktičke i pravogovorne. Gramatičko-pravogovorne vježbe su prema Težaku podvrsta usmenih vježbi u nastavi jezičnoga izražavanja.

3.1. STILSKO KOMPOZICIJSKE GOVORNE VJEŽBE

Prema Pavličević-Franić (2005) usmene govorne vježbe dijele se na stilsko-kompozicijske govorne vježbe i gramatičko-pravogovorne. Pavličević-Franić (2005) oblike jezičnog izražavanja prikazuje preko usmenih i pisanih vježbi koje se provode u nastavi Hrvatskog jezika. Raspravljanje pripada stilsko-kompozicijskim usmeni i pisanim vježbama. Više o podijeli slijedi u nastavku rada.

Težak (1974) dijeli stilsko kompozicijske vježbe na vježbe razgovaranja, vježbe opisivanja, vježbe pripovijedanja, vježbe tumačenja, vježbe raspravljanje i vježbe upućivanja. Vježbe razgovaranja (razgovorne igre, telefonski razgovor, poslovni razgovor, rekreativni razgovor, preoblika dijaloškog teksta u nedijaloški, usmena i pisana dramatizacija, usmena dijaloška rasprava, panel-diskusija i intervju),

vježbe opisivanja, vježbe pripovijedanja (vježbe prepričavanja i vježbe pričanja), vježbe tumačenja (predavanje, popularno-znanstveni članak i obavijesni prikaz), vježbe raspravljanja (problemski članak, interpretacija književnog dijela, kritika ili ocjena, polemika, esej ili ogled, meditacija ili razmatranje, usmena rasprava ili diskusija), vježbe upućivanja (uputa o upravljanju alatom, strojem i slično, izviđačka dnevna zapovijed, razredni ili školski kućni red, prometni propisi, pravilnik đачke udruge, uputa za rad s izmišljenim strojem ili snalaženje u izmišljenom svijetu, pravila lijepog ponašanja, uputa strancu za snalaženje, te obavijest, čestitka i molba). Iz navedenoga se može uočiti kako se rasprava pojavljuje u vježbama razgovaranja, te u vježbama raspravljanja.

Visinko (2010) dijeli usmene vježbe na instruktivne oblike, pripovijedanje i raspravljanje. Kao najučestalije navodi pripovijedanje u koje se ubraja prepričavanje, pričanje i izvješćivanje, te naglašava važnost sažimanja, odnosno sažetog prepričavanja čiji je produkt sažetak. Upućivački ili instruktivni oblici su objašnjavanje, tumačenje i predavanje. Raspravljanje navodi kao oblik koji se koristi u osnovnoškolskom obrazovanju, uglavnom u usmenoj komunikaciji, a uz njega navodi još i problemski članak, osvrt, prikaz, komentar i kritiku.

Jezične vježbe, kako bi ispunile svoju svrhu u nastavi hrvatskog jezika, moraju biti funkcionalne, lingvistički i didaktički primjerene, te prilagođene psihološkim mogućnostima i zanimanju učenika (Pavličević-Franić, 2005).

“U suvremenoj jezikoslovnoj terminologiji naziv jezične vježbe označava usmene i pisane vježbe koje se svojim ustrojstvom i pristupom, načinom povodenja i konkretnom realizacijom u nastavnome procesu provode radi postizanja što uspješnije jezične komunikacije na standardnome jeziku, ali i na drugim jezičnim idiomima pojedinca u konkretnim komunikacijskim situacijama.” (Pavličević-Franić, 2005, str. 116).

Prema Pavličević-Franić (2005) stilsko-kompozicijske vježbe dijele se na dijaloške i monološke vježbe. Svrha stilsko-kompozicijskih vježbi je razvoj izražavanja učenika u skladu sa sadržajem, stilom i kompozicijom. Prema načinu izražavanja one mogu biti usmene i pisane, a prema broju sudionika monološke i dijaloške, te prema odnosu sudionika prema tekstu subjektivne i objektivne. Rasprava pripada

monološkim vježbama. Monolog je govor jedne osobe upućen slušateljima, ali se govornik može obraćati i samom sebi. Monolog je samostalna aktivnost i govornik ne dobiva povratnu informaciju slušatelja. **Monološke vježbe** se razlikuju prema načinu izvedbe, te prema vrsti teksta. Prema načelu izvedbe dijele se na usmene i pisane, a prema vrsti teksta na vježbe opisivanja, vježbe pripovijedanja, vježbe tumačenja, vježbe raspravljanja, te vježbe upućivanja.

3.1.1. RASPRAVLJANJE KAO STILSKO-KOMPOZICIJSKA GOVORNA VJEŽBA

Raspravljanje ili argumentacija jedan je od najsloženijih oblika jezičnih vježbi. Ono može biti usmeno i pisano, te predstavlja intelektualno i kognitivno zahtjevnu djelatnost. Cilj uvježbavanja rasprave u nastavi je potaknuti učenika na razvoj vještine argumentiranja, komuniciranja i objektivnog vrednovanja. Argumenti koji se navode u raspravi trebaju biti znanstveno dokazani i objektivni. Raspravljajući tekstovi su rasprava ili traktat, kritika, književna interpretacija, problemski članak, esej, razmatranje, polemika i diskusija. Svi raspravljajući tekstovi imaju zajedničku struktura koja se sastoji od postavljanja teze, dokazivanja teze, te odbacivanja ili prihvaćanja teze. Postavljanje teze odnosi se na otkrivanje problema o kojem će se govoriti, dokazivanje teze podrazumijeva rješavanje postavljenog problema provedbom znanstvenog istraživanja, a posljednje prihvaćanje ili odbacivanje teze je pronalaženje optimalnog rješenja na temelju kojeg se početna teza prihvaća ili odbacuje (Pavličević-Franić 2005). Polemika je kao i rasprava javni oblik izražavanja u kojem uglavnom sudjeluju dva protivnika sa suprotnim tezama i mišljenjima. Diskusija je, s druge strane, javna rasprava u kojoj sudjeluje veći broj ljudi. Ocjena ili kritika osvrt je na neko djelo, osobu, predmet itd. Ocjena može biti pozitivna i negativna. Književna interpretacija osvrt je na književno djelo čiji je cilj približiti djelo čitatelju. Problemski članak vrsta je teksta u kojem se rješavaju pitanja i problemi iz svakodnevnoga života. Esaj ili ogleđ pripada popularnoznanstvenim tekstovima, njegova karakteristika je subjektivno razmatranje postavljenog problema. Razmatranje ili meditacija osvrtanje je na problem sa samim sobom, odnosno razmišljanje u sebi.

“Rasprava ili traktat je teoretsko raspravljачko djelo u obliku znanstvene studije ili stručnog spisa u kojem se argumentirano raspravlja o bitnim pitanjima iz čovjekova života (npr. sudska rasprava, znanstvena rasprava, pravni traktati, međunarodni spisi...).” (Pavličević-Franić, 2005, str. 232).

Za vrijeme provođenja rasprave u učionici učitelj treba poticati smisleno i sadržajno izražavanje, zahtijevati gramatičku i govornu pravilnost, te stilsko-kompozicijsko oblikovanje teksta. Rasprava se u učionici može uvježbavati na više načina. Prema Težaku (1998) poticaj na raspravu može biti tekst koji će donijet teze o kojima će se govoriti. Sljedeći stupanj rasprave bila bi panel-diskusija u kojoj će se unaprijed dogovoriti osobe koje će iscrpnije proučiti temu o kojoj se govori, te će ukratko iznijeti svoja saznanja. Nakon izlaganja ostatak učenika treba se uključiti u raspravu iznoseći svoje stavove, primjedbe i misli vezane uz temu. Rasprave koje se provode potaknute pročitanim tekstom učitelj treba usmjeravati i to tako da učenicima usmjeri pažnju na elemente za koje smatra da trebaju biti dio rasprave, a ako se rasprava svede na iznošenje općih dojmova, učenicima je potrebno dati dodatne smjernice. Iznošenje vlastitih dojmova nije pogrešno ili nepotrebno, ali poželjno je potaknuti raspravu i o drugim elementima pročitanoг teksta. Nadalje, potrebno je i kritički se osvrnuti na raspravu kada je ona gotova. Područja na koja treba obratiti pažnju prilikom kritičkog promišljanja su osobni dojam rasprave, sadržaj, odnosno zanimljivost, istinitost, originalnost sadržaja, stil izražavanja, kompozicija rasprave i govorenja, dakle povezanost sadržaja, postupnost i sl., izgovor glasova, naglasaka, te mimika, geste i držanje onoga koji govori. Iako je sadržaj, koji je i poticaj, u centru rasprave učitelj ne smije dopustiti da se zapostavi gramatičku i izgovornu pravilnost (Težak 1998).

4. RASPRAVA

Rasprava je sustavno razmatranje nekog pitanja, spis u kojem se svrstano razmatra opsežnija tema ili usmeno raspravljanje (Anić, Brozović Rončević, Goldstein, I., Goldstein, S., Jojić, Matasović, Pranjković, 2004). Prema Pavličević-Franić (2005)

rasprava je monološka vježba, odnosno teoretsko raspravljачko djelo. U literaturi autori često za pojam rasprave kao stilsko-kompozicijske vježbe koriste naziv debata ili diskusija. Težak (1998) objašnjava da je diskusija kao gimnastika duha, a za kvalitetnu diskusiju potrebno je poštovati neka pravila. Za diskusiju se treba pripremiti, govoriti se može kada je govornik siguran da ono što će reći je potrebno reći, te da kazano vodi u smjeru razvoja diskusije. Prema Siliću (2006) rasprava pripada znanstvenom funkcionalnom stilu, a njena svojstva su logičnost, objektivnost, apstraktnost, eksplicitnost, preciznost i točnost. Ona, uz navedeno, uključuje i sažetost, postupnost, jasnoću, neslikovitost, neemocionalnost, te statičnost. Bliskoznačnice rasprave, debata i diskusija, ubrajaju se u vrste govora, te kratke monologe. Debata je razgovor na temu u kojoj sugovornici zastupaju suprotna mišljenja. Najčešće je riječ o dvjema skupinama s oprečnim mišljenjima. Debata treba biti logična, oštroumna i argumentirana, te pripada kategoriji razgovora. One se najčešće vode oko stručnih, znanstvenih, političkih i sudskih dilema. Diskusija je vrsta kratkih monologa, traje do deset minuta te zbog toga najčešće obuhvaća dio nekog problema, a ne problem u cjelosti. Ona se nadovezuje na prethodni govor te iznosi nove činjenice i drugačije stajalište na temelju izrečenog.

Za sve vrste raspravljanja izuzetno je važno imati logiku u govoru. **Logičnim govorom** se istražuje, izriče i objašnjava objektivna istina (Škarić, 2003). On je doslovno i lako shvatljiv, a njegove odlike su i jasnoća i logički izvodi. U raspravi se izriču samo provjerene informacije, odnosno dokazi. Zaključak je krajnji cilj do kojeg govornik želi doći nizom dokaza. Odnosno, zaključak je rezultat do kojeg je govornik došao nizom dokaza. U dokazivanju tvrdnje može doći do pogreške, te takav otklon od početnog dokaza može voditi suprotnom zaključku. Pogreške prilikom dokazivanja su argumentum ad hominem, argumentum ad populum, argumentum ad misericordiam, argumentum ad auctoritatem, argumentum ad baculum. Argumentum ad hominem je pogreška u kojoj govornik ne pokušava pobiti tvrdnju zagovornika suprotnih ideja, nego ga ponižava i osobno napada. Argumentum ad populum pogreška je u kojoj govornik podilazi slušateljima na način da im pridjeljuje i pripisuje svoje vlastite stavove. Argumentum ad misericordiam pogreška je u govorenju u kojoj govornik traži prihvaćanje svojih stavova i tvrdnji oslanjajući se na samilost slušatelja ciljano ističući svoju nesreću, lošu poziciju u društvu, nepovoljni socijalni status i slično. Nadalje, argumentum ad auctoritatem oslanja se na

pozivanje na autoritet kako bi se slušatelji složili s tvrdnjama koje govori. Ne dokazuje se ono što se govori, nego se prihvaća kao istinito jer dolazi od poznatih ljudi, najčešće onih koji uopće nisu stručni u polju o kojem se govori, Argumentum ad baculum oslanja se na zastrašivanje s ciljem uvjeravanja slušatelja u istinitost izgovorenih tvrdnji (Škarić, 2003). Za logičko govorenje najvažnije je da nema zaključaka, dokazivanja i tumačenja bez činjenica. Dakle, sve što govornik govori mora biti znanstveno utemeljeno, te se ne smiju iznositi nagađanja i neprovjerene informacije. Znanje o temi o kojoj se govori osnovni je preduvjet za razvoj kvalitetne rasprave. U svojoj knjizi Komunikacijom do gramatike, Pavličević-Franić ukazuje na važnost postojanja rasprave u osnovnoškolskom obrazovanju.

“Raspravljanje kao stvaralački postupak i proces analitičko-sintetičkoga promišljanja potiče i razvija psihokognitivne sposobnosti pojedinca, utvrđuje teorijsko znanje učenika i poboljšava mogućnosti jezičnog izražavanja.” (Pavličević-Franić, 2005, str. 232).

U Nastavnome planu i programu rasprava se javlja u trećem i četvrtom razredu osnovne škole. U trećem razredu dio je nastavnog područja jezičnog izražavanja, obilježavaju je ključni pojmovi rasprava i raspravljanje. Obrazovna postignuća koja učenici trebaju zadovoljiti su: sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila, pridržavati se teme, poštujući tuđe i iznoseći vlastito mišljenje. U četvrtom razredu, također pripada nastavnom području jezičnog izražavanja, te ključni pojmovi ostaju nepromijenjeni, dakle rasprava i raspravljanje. Obrazovna postignuća u četvrtom razredu su: sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila, pridržavati se teme izražavajući svoje osjećaje i raspoloženje. Rasprava se u treće i četvrtom razredu ne razlikuje mnogo po obrazovnim postignućima. Ono što se ističe kao drugačije je činjenica da se od učenika u četvrtom razredu očekuje unošenje vlastitih osjećaja u proces raspravljanja.

5. RASPRAVA KAO KOMUNIKACIJSKA VJEŠTINA

Razvoj **komunikacijske kompetencije** izuzetno je važan. Njegovom razvoju pridonosi rad u komunikacijsko-funkcionalnom pristupu poučavanju i učenju, odnosno poučavanje s naglaskom na razvoj komunikacijske kompetencije. Uz komunikacijsku kompetenciju postoje i druge koje su važne za cjeloživotno obrazovanje i napredovanje. U Key Competences for LifeLong Learning, europskom službenom dokumentu za definiranje kompetencija i obrazovne politike, navedeno je osam ključnih kompetencija. One su komuniciranje na materinskom jeziku, komuniciranje na stranom jeziku, matematička pismenost, medijska kompetencija, kompetencija učiti kako učiti, međuljudske kompetencija, poduzetnička kompetencija i kreativno izražavanje.

U učenju materinskog jezika potrebno je razvijati dvije kompetencije, a one su komunikacijska i lingvistička kompetencija. Lingvistička kompetencija ili gramatička stručnost temelji se na poznavanju gramatičkih pravila, za razliku od komunikacijske kompetencije ili pragmatične stručnosti koja se temelji na funkcionalnoj primjeni jezika s ciljem sporazumijevanja. **Lingvistička ili gramatička kompetencija** temelji se na poznavanju gramatičkih pravila i zanemaruje uporabni aspekt jezika na kojem se temelji komunikacijska kompetencija. **Komunikacijska kompetencija** je uporabno znanje jezika (Pavličević-Franić, 2011). Iako Nastavni plan i program stavlja težište na razvoj komunikacijske kompetencije, u praksi se i dalje stavlja naglasak na učenje pravila i definicija. Normativna gramatika, pravila i definicije učenicima su izuzetno daleki i apstraktni, te ih učenici iz tog razloga teško uče. Gramatika je model, a komunikacija ostvaraj toga modela. Kako postoji razlika između gramatike i komunikacije tako postoji i razlika između značenja i smisla. Značenje je apstraktno pa se povezuje s gramatikom, a smisao je konkretan pa se pridružuje komunikaciji. Apstraktno je ono što ne ovisi o kontekstu, dok konkretno ovisi o kontekstu. Gramatika i značenje su stoga nekontekstualni, a komunikacija i smisao kontekstualni (Silić, 2006).

Pristup koji se temelji na komunikaciji je **komunikacijsko-funkcionalni pristup** poučavanju materinskog jezika. On se temelji na principima humanističke edukacije. Polazi od činjenice da se apstraktan sadržaj gramatike poučava na učeniku blizak način koji se temelji na komunikacijskim situacijama koje su učeniku poznate i svakodnevne. Ovaj pristup uključuje komunikacijski sustav koji je učeniku blizak, ali i emocije koje proživljava u sporazumijevanju s osobama koje poznaje. Dakle

učenje normativne gramatike, odnosno definicija i pravila, nije ključno za razvoj komunikacijske kompetencije.

"Pristup je komunikacijski jer potiče razvoj komunikacijskih sposobnosti svih vrsta, a osobito jezičnu komunikaciju. Funkcionalan je stoga što apstraktan sadržaj kakav je gramatika tretira u funkciji uporabnog sporazumijevanja u svakodnevnim priopćajnim situacijama, a humanistički jer u proces učenja jezika uključuje i izvan jezične elemente kao što su emocije, individualne osobine ličnosti, socijalne odnose, okruženje." (Pavličević-Franić, 2011, str. 79).

Korištenje komunikacijsko-funkcionalnog pristupa poučavanju hrvatskog jezika pozitivno utječe na stvaranje komunikacijske kompetencije kod učenika. Prema Pavličević-Franić (2011) korištenjem navedenog pristupa potiče se pozitivno ozračje, bolja razredna klima, kvalitetniji odnos učenika i učitelja, te u konačnici kvalitetniji nastavni proces i trajnije znanje. Cilj komunikacijsko-funkcionalnog pristupa je stvoriti zanimljivu i primjerenu nastavu materinskog jezika koja bi rezultirala učinkovitijim procesom učenja i poučavanja. Prema istraživanju Pavličević-Franić (2011) u nastavi se ne koristi dovoljno komunikacijsko-funkcionalni stil iako ga učenici smatraju privlačnim i motivirani su za rad u navedenom. Učitelji, iako ga ne provode u svom radu dovoljno, smatraju ga poželjnim i svjesni su da pospješuje proces učenja.

"Zahvaljujući upravo logici govora tipičnoj za djecu razvijene pragmatične jezične stručnosti, dakle razvijene komunikacijske kompetencije, u kasnijoj fazi učenja jezika usvojit će se i gramatika govora te naučiti uspješno proizvoditi i standardnojezične jedinice na fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini, bez pogrešaka u komunikaciji." (Pavličević-Franić, 2011, str. 62).

Rasprava se smatrala vještinom govorenja još od antičkog razdoblja, kada su najvažniji ljudi i političari Rima i Grčke bili ujedno i najbolji govornici. Retorika, odnosno sposobnost uvjeravanja sugovornika vještinom govorenja, bila je najvažnija osobina svih važnih vođa. Razvojem demokracije govorništvo je dobilo još više na važnosti jer svi dobivaju pravo glasa, pa je dobro razvijena vještina govorenja postala

još potrebnija. Dakle, vještina uvjeravanja sugovornika i govorenja, odnosno raspravljanja, važna je za svakodnevni život i osobni napredak pojedinca.

Unutar organiziranog sustava školovanja kroz raspravu se razvijaju obrazovni ciljevi kao što su uvježbavanje tuđeg, te pravila kulturnog govorenja i slušanja. Rasprava je zbog svojih obilježja jedan od načina osposobljavanja učenika za bolje govorenje, slušanje i argumentiranje, te za poštovanje tuđeg mišljenja i izricanja vlastitih stavova, te je poželjno koristiti je u nastavi.

6. RASPRAVA U NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU

Nastavni plan i program za osnovnu školu koje je izdalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske iz 2006. godine službeni je dokument na kojem su radili učitelji, pedagozi, psiholozi, defektolozi, knjižničari, te mentori, savjetnici i svi učilišni nastavnici s ciljem poboljšanja odgojno-obrazovnog i nastavnog rada u osnovnoj školi (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Dokument se sastoji od nastavnog plana i od programa. Nastavni plan za provedbu nastavnog programa popis je nastavnih predmeta te njihovih satnica po razredima osnovne škole. Hrvatski jezik je propisan satnicom od 5 sati tjedno, odnosno 175 sati po školskoj godini u prvih šest razreda, a u sedmom i osmom razredu satnicom od 4 sata tjedno, dakle 140 sati po školskoj godini. Nastavni program se sastoji od popisa predmeta, te njihovih predmetnih područja, nastavnih cjelina, nastavnih jedinica, ključnih pojmova i obrazovnih postignuća, kao i ciljeva i zadataka svakog predmeta. Predmetno područje dio je nastavnog predmeta koji uključuje nastavnu cjelinu temeljenu na posebnoj matičnoj znanosti. Nastavna cjelina je tematska cjelina čije sastavnice povezuje zajednička tematika. Nastavna tema slična je kao i cjelina, ali je opsegom manja, a ponekad se može izjednačiti s cjelinom. Nastavna jedinica je procesna cjelina u kojoj se obrazovni, odgojni ili funkcionalni zadatci ostvaruju po zakonitostima odgojno-obrazovnog procesa. Ključni pojmovi su važni pojmovi koji su vezani uz sadržaj nastavne teme te ih učenici obavezno moraju naučiti. Obrazovna postignuća su funkcionalno objašnjenje sadržaja koje učenici trebaju uočiti učeći ključne pojmove (Bežen, 2008).

Do sad u radu su navedeni svi razlozi zbog kojih rasprava, kao i govorenje i slušanje trebaju biti uključeni u nastavu. U Nastavnome planu i programu za osnovnu školu iz 2006. godine govorenje i slušanje su zastupljeni u nastavi Hrvatskoga jezika sa 11 % i 6 %. Točnije, od ukupno 117 nastavnih jedinica u nastavnom predmetu Hrvatski jezik, u svim nastavnim područjima, govorenje je zastupljeno 11 %, a slušanje 6 %.

Tablica 1: Broj nastavnih jedinica koje uključuju slušanje i govorenje u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu

	Početno čitanje i pisanje	Jezik	Jezično izražavanje	Književnost	Medijska kultura	SLUŠANJE	GOVORENJE
1. razred	5	5	9	5	3	2 (7 %)	3 (11 %)
2. razred		9	10	5	4	1 (4 %)	3 (11 %)
3. razred		9	10	9	3	2 (6 %)	3 (10 %)
4. razred		10	9	8	4	2 (6 %)	4 (13 %)
ukupno	5	33	38	27	14	7 (6 %)	13 (11 %)

Tablica prikazuje broj nastavnih jedinica za svako nastavno područje, te broj nastavnih jedinica koje su povezane sa slušanjem ili govorenjem i njihov postotak obzirom na ukupni broj nastavnih jedinica u tom razredu.

U prvom razredu osnovne škole nastavne jedinice koje uključuju govorenje su pripovijedanje, slušanje i govorenje, postavljanje pitanja i davanje odgovora, te nastavna jedinica za koju nije precizno određeno radi li se usmeno ili pisano je sastavljanje rečenica od zadanih nizova riječi. Točnije, u prvom razredu govorenje je zastupljeno s 11 %, a slušanje sa 7 %. Slušanje se organizirano uči u dvije nastavne jedinice, a to su slušanje i govorenje, te postavljanje pitanja i davanje dogovora.

Rasprava ne postoji kao nastavna jedinica unutar Plana i programa za prvi razred, ali postoji jedinica koja može biti vježba za kasniju raspravu, a ona je postavljanje pitanja i davanje odgovora (razgovor) čija su obrazovna postignuća: poštovati pravila pristojnog razgovaranja. Ova nastavna jedinica uvodi učenika u kulturu govorenja koja je kasnije važna u raspravljanju. Također, nastavna jedinica slušanje i govorenje u obrazovnim postignućima traži od učenika slušanje sugovornika.

U drugom razredu osnovne škole govorenje je Programom propisano također 11 %, a slušanje 4 %. Nastavne jedinice u kojima se očekuje govorenje od učenika su slušanje sugovornika i govorenje – telefonski razgovor, pripovijedanje prema poticaju, te izvješćivanje o prošlom događaju. Govorenje bi se još moglo uvesti i u opisivanje, iako nije propisano treba li se u nastavnoj jedinici opisivanje učenika izražavati pisano ili usmeno. Slušanje uključuje jedna jedinica, a ona je telefonski razgovor. Također, kao i u prvom razredu, ne postoji nastavna jedinica rasprava.

Zato se u trećem razredu pojavljuje nastavna jedinica rasprava s ključnim pojmovima rasprava i raspravljanje, te propisanim obrazovnim postignućima: sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila, pridržavati se teme, poštujući tuđe i iznoseći vlastito mišljenje. Govorenje je u trećem razredu zastupljeno s 10 % od ukupnog broja nastavnih jedinica Hrvatskog jezika, dok se slušanje pojavljuje u 6 % jedinica. Govorenje je uključeno u slušanje i govorenje, sporazumijevanje hrvatskim književnim jezikom, pripovijedanje, te raspravu koja se prvi puta pojavljuje u Programu. Slušanje je uključeno u nastavne jedinice slušanje i govorenje, te raspravu. Stvaranje zajedničke priče prema poticaju je još jedna jedinica u kojoj nije određeno je li potrebno usmeno ili pisano izražavanje, pa ona nije ubrojena u statistiku.

Jezično izražavanje u četvrtome razredu sadrži 13 % nastavnih jedinica u kojima se od učenika očekuje govorenje i 6 % jedinica u kojima se očekuje slušanje. Rasprava se ponovno pojavljuje kao nastavna jedinica. Govorenje je uključeno u pripovijedanje, opisivanje, sporazumijevanje i raspravu, a slušanje u sporazumijevanje i raspravu. U nastavnoj jedinici opisivanje navedeno je sada da se radi o usmenom i pisanom opisivanju, za razliku od prethodnih razreda u kojima to nije slučaj. Ključni pojmovi u raspravi su rasprava i raspravljanje, a obrazovna postignuća su sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila, pridržavati se teme

izražavajući svoje osjećaje i raspoloženje, dakle gotovo jednako kao i u trećem razredu. Prema svemu navedenom od ukupno 117 nastavnih jedinica rasprava se pojavljuje dva puta, odnosno u 2 % nastavnih jedinica u četiri niža razreda osnovne škole. Iako, kako Visinko ističe, nastavna jedinica se ne treba vremenski izjednačavati s nastavnim satom. Autorica predlaže standardizaciju okvirnog broja sati po nastavnim područjima, koja bi učitelje upućivala na veći broj sati iz jezičnog izražavanja, a ne na pretežnost gramatičkih sadržaja.

7. ISTRAŽIVANJE

7.1.RASPRAVA U KURIKULIMA (Australija, Engleska)

Pojam kurikul nije jednoznačno određen jer postoje različiti oblici u kojima postoji, te elementi kojima se bavi.

"...kurikulum ima sljedeće bitne sastavnice:

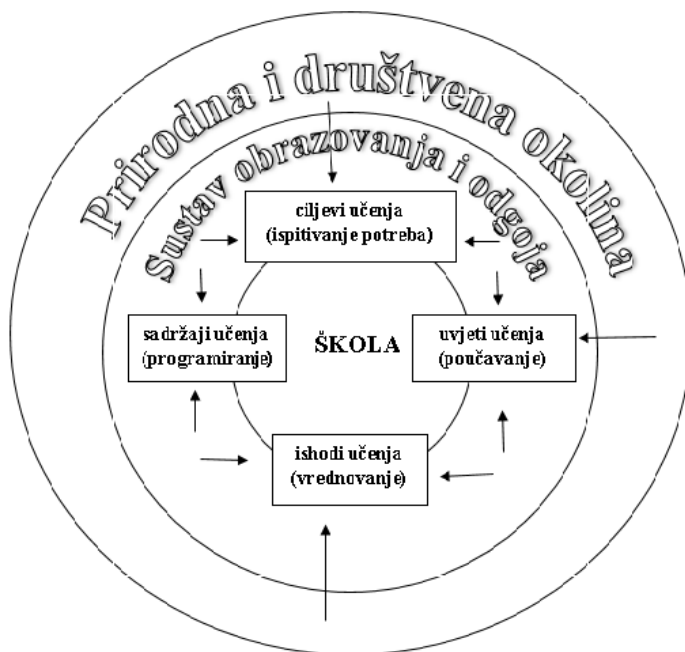
1. Ciljevi poučavanja/učenja (utvrđivanje potreba za učenjem nekih sadržaja i formulacija ciljeva)
2. Sadržaj poučavanja/učenja (program – podrazumijeva izbor i strukturiranje sadržaja)
3. Uvjeti poučavanja/učenja (organizacija, strategije, metode, sredstva u obrazovnom/sastavnom procesu)
4. Vrednovanje rezultata poučavanja/učenja " (Bežen, 2008, str. 260).

Uspoređivanjem nastavnog programa i kurikula primjećuju se velike razlike. Program često sadrži samo deklarativne ciljeve i sadržaje učenja, odnosno prve dvije sastavnice kurikuluma. Kurikul povezuje učenika, učitelja, ciljeve i sadržaje učenja funkcionalnim vezama, odnosno znatno je opsežniji od nastavnog programa (Bežen, 2008).

Među teorijama programiranja odgojno-obrazovnog procesa posebno mjesto ima **teorija kurikula**. Kurikul je utemeljen ponajprije na istraživanjima potreba i postavljanju ciljeva na temelju kojih se onda biraju sadržaji. Kurikulska koncepcija

uključuje i metodičko oblikovanje, određuje preciznije naputke za učitelja koji provodi sadržaje, te pripisuje instrumentarij vrednovanja (Visinko, 2010). Sastavnice kurikulskog sustava su: ciljevi učenja, uvjeti učenja, ishodi učenja i sadržaji učenja (Bežen, 2008).

Shematski prikaz 2: Međudjelovanje kurikulskih elemenata (Bežen, 2008, str. 208)

Svi elementi su međusobno povezani te promjena u jednom elementu rezultira promjenama i u ostalim elementima. Tri od četiri elementa kurikulskog sustava povezani su s okolinom. Ciljevi učenja ovise o kompetencijama koje su potrebne društvu, a vrednovanje ovisi o tome što društvo očekuje od obrazovanja.

Prema kurikulu Australije materinski jezik podijeljen je u tri područja, a to su jezik, jezično izražavanje i književnost. Rasprava se pojavljuje u sadržajima književnosti, no najviše je zastupljena u sadržajima koji pripadaju jezičnom izražavanju. Jezično izražavanje podijeljeno je na tekstove u kontekstu, interakciju s ostalima, tumačenje, analizu i procjenu i stvaranje tekstova. Rasprava se pojavljuje u prvom razredu, a od učenika se očekuje da sudjeluje u razgovoru i raspravi, aktivno sluša, pokazuje interes i sudjeluje u izmjeni informacija, ideja, te postavlja pitanja. Područje književnosti povezano je s raspravom kroz raspravljanje o likovima i njihovim osobinama, te načinima kako autori različitim načinima pisanja postižu

karakterizaciju likova. Drugi razred uključuje raspravu u području namijenjenom tekstovima u kontekstu. Učenik bi trebao raspravljati o različitim tekstovima sa sličnom tematikom, te pronalaziti sličnosti i razlike među njima. Nadalje, u interakciji učenika s ostalim, u drugom razredu, od učenika se očekuje da sudjeluje u raspravi, iznosi svoje i prihvaća tuđe ideje. Rasprava i književnost povezuju se kroz raspravljanje o likovima i njihovim karakteristikama u kontekstu. U trećem razredu rasprava se uvježbava u kontekstu pregovaranja. Od učenika se očekuje da uz poštivanje tuđeg mišljenja i iznošenja vlastitoga, sudjeluje u pregovaranju u suradničkim situacijama. Književnost u trećem razredu je povezana s raspravom preko raspravljanja o jeziku pisanja i njegovom utjecaju na karakterizaciju likova, te načinima kako autor preko djela utječe na čitatelja. Jezično izražavanje u četvrtom razredu ne dotiče se rasprave, ali se u nastavi književnosti od učenika očekuje da raspravljaju o pročitanim djelima, te načinima kako autori stvaraju zanimljiva i emocionalna djela. Raspravljanje se u australskom kurikulu često pojavljuje u području jezičnog izražavanja, ali i u književnosti. Australski kurikulum puno veći naglasak stavlja na uvježbavanje vještine raspravljanja nego što je to slučaj u Nastavnom planu i programu u Hrvatskoj.

Englesko obavezno obrazovanje dijeli se na primarno i sekundarno. Primarno obrazovanja sastoji se od prvog i drugog stupnja, a sekundarno od trećeg i četvrtog stupnja. Prvi stupanj primarnoga obrazovanja namijenjen je učenicima od 5 do 7 godina, a sastoji se od jedne do dvije dobne skupine. Drugi stupanj namijenjen je učenicima od sedam do jedanaest godina i zahvaća od tri do šest dobnih skupina. Nastava materinskoga jezika u Engleskog podijeljena je na pet područja, a ona su: govorenje, čitanje, pisanje, sricanje i rječnik, gramatika i interpunkcija. Rasprava se javlja u usmenom izražavanju, odnosno govorenju, a od učenika se očekuje da raspravljaju o širem opsegu tema koristeći stečena jezična znanja. U engleskom kurikulu nisu posebno određene zadaće u području usmenog izražavanja, niti je određena učestalost provođenja govornih vježbi ili pojavnost nastavnih tema.

Jezično-komunikacijsko područje u Nacionalnom kurikulu dijeli se na cjeline slušanja (pripremanje za slušanje, primjenjivanje strategije za slušanje, razumijevanje različitih slušnih predložaka, slušanje iz potrebe, sa zanimanjem i zadovoljstvom, upoznavanje i poštivanje hrvatske kulture, kultura nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i drugih kultura), govorenje (pripremanje za

govorenje, primjenjivanje strategije za govorenje, ostvarivanje govorenja, govorenje s potrebom i zadovoljstvom, upoznavanje i poštivanje hrvatske kulture, kultura nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i drugih kultura), čitanje (pripremanje za čitanje, primjenjivanje strategija za čitanje, razumijevanje različitih vrsta tekstova, čitanje iz potrebe, sa zanimanjem i sa zadovoljstvom, upoznavanje i poštivanje hrvatske kulture, kultura nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i drugih kultura) i pisanje (pripremanje za pisanje tekstova, primjena strategija za pisanje, ostvarivanje pisanih tekstova, pisanje s potrebom i zadovoljstvom, upoznavanje i poštivanje hrvatske kulture, kultura nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i drugih kultura). Niži razredi osnovne škole dijele se na četiri ciklusa. Prema Kurikulu učenici se već u prvom ciklusu počinju pripremati za raspravu. Učenici bi trebali razlikovati, odabrati i primijeniti važne pojedinosti i zanimljive podatke prilikom govorenja radi pridobivanja slušatelja, te govorenjem izreći vlastito mišljenje, doživljaje i stavove. U drugom ciklusu učenici bi trebali odabrati ključne riječi i ideje u skladu s temom, namjenom i oblikom, slušateljem i publikom. Učenici bi trebali i razlikovati, odabrati i primijeniti važne pojedinosti prilikom govorenja radi pridobivanja slušatelja, te govorenjem moći izreći vlastito mišljenje, doživljaj i stavove. Treći i četvrti ciklus obuhvaćaju zadaće prvog i drugog ciklusa.

Prema svemu navedenom Nacionalni kurikulum u Hrvatskoj razlikuje se po područjima od kurikula Engleske i Australije. Kurikul Engleske nije posebno odredio ciljeve nastave jezičnoga izražavanja kao što je to slučaj u kurikulumima Hrvatske i Australije. Hrvatski i australski kurikulum uključuju elemente rasprave već od prvoga razreda. Od učenika se očekuje da iznosi vlastito mišljenje i stavove, te odabire važne podatke kojima će pridobiti slušatelja. Australski kurikulum detaljnije određuje ciljeve nastave jezičnog izražavanja, te je više povezuje s nastavom književnosti.

7.2.RASPRAVA U OSNOVNOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOG JEZIKA

Nastavni izvori su izvori znanja za određeni nastavni predmet. Među temeljnim nastavnim izvorima najprošireniji su udžbenici, a u posljednje vrijeme širi se uporaba interneta (Bežen, 2008). Udžbenik se zakonom određuje kao "osnovno nastavno sredstvo izvor znanja za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva utvrđenih

nastavnim planom i programom... osnovne odnosno srednje škole koji je usklađen udžbeničkim standardom i kulturološki je prilagođen hrvatskoj nacionalnoj baštini tradiciji.” (Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, Narodne novine br. 36/2006, članak 2). Udžbenik se definira i kao didaktički oblikovano nastavno sredstvo (Poljak, 1980). Prema istraživanju Pavličević-Franić i Gazdić-Arelić (2010) pokazano je da su udžbenički tekstovi jezikom neprimjereni djeci osnovnoškolskog uzrasta, odnosno, da opsežnost tekstova i neprimjerenost rječnika otežava razumijevanje tekstova i negativno utječe na spoznavanje cjeline. Udžbenici ne ispunjavaju svoju temeljnu svrhu, a to je pomoć učenicima pri svladavanju sadržaja koji budi. Sukladno tome, ovo istraživanje bavit će se zasićenošću rasprave u udžbeničkim kompletima s ciljem stjecanja vještine raspravljanja kod učenika. Udžbenički komplet je potreban učitelju za pripremanje za sat, te za izvođenje nastava na nastavnom predmetu. Sastavnice udžbeničkog kompleta su radna bilježnica, vježbenica, nastavni listići, zbirke zadataka, listovi za provjeravanje, udžbenici itd. (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012).

Metodički tekstovi dijele se na metodički predložak, metodički instrumentarij, metodički priručnik, metodički esej, te znanstveni rad, a nastaju uporabom metodičkog metajezika (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012). Metajezik je specifičan jezik kojim se koriste stručnjaci koji se bave nekom znanošću, ili znanstvenom disciplinom, u ovom slučaju ljudi koji se bave metodikom. Metodički tekstovi, jer su pisani metodičkim metajezikom, nazivaju se još i metatekstovi. **Metodički predložak** je tekst kojim se postižu zadani kognitivni ciljevi i stječu znanja propisana Nastavnim programom. U književnosti to može biti tekst na kojem se radi interpretacija ili u nastavi jezika tekst koji je zasićen pojavom koja se uči, npr. imenice. **Metodički priručnik** sadrži upute, priprave i podsjetnike namjenjene učiteljima s ciljem lakšeg oblikovanja tijeka nastavnog sata. Služi kao metodička interpretacija udžbenika, a pišu ga teoretski i praktični stručnjaci metodike. **Metodički esej** istraživački je i analitički rad o određenom metodičkom problemu. Uglavnom se sastoji od metodičke teorije i praktičnih primjera, te može biti instruktivnog ili kritičkog karaktera. Ako se bavi kritičkim osvrtom tada se može nazivati i metodička stručna kritika. Metodički **znanstveni rad** zahtjeva najvišu razinu metodičkog metajezika i stručnosti. S obzirom na opseg i dubinu zahvaćenog problema, te postignute rezultate istraživanja može bit izvorni znanstveni rad,

prethodno priopćenje ili pregledni rad. Udžbenici su najčešća vrsta metodičkog metateksta, te pripadaju stručnim radovima koji su najniža razina znanstvenih radova (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012). **Metodički instrumentarij** je tekst kojim se učenici, ali i učitelj, vode do spoznaje o pojmu koji uče. Udžbenici književnosti i jezika imaju složeni metodički instrumentarij koji sadrži pitanja koja usmjeravaju učenika prema sadržajima koje učenik uči.

7.2.1. METODA

Istraživanje je provedeno na udžbeničkim kompletima triju najvećih izdavača školskih udžbenika u Republici Hrvatskoj, Alfa, Profil i Školska knjiga. Obuhvaćena su po dva kompleta sva tri izdavača za treći i četvrti razred osnovne škole. Dakle, istraživanje je provedeno na ukupnom broju od dvanaest udžbeničkih kompleta, odnosno na 20 udžbenika i radnih bilježnica. Svi kompleti se sastoje od udžbenika i radne bilježnice, osim jednog koji je integrirani radni udžbenik. Svi udžbenici su tiskani nakon 2014. godine i trenutno se koriste u nastavi Hrvatskog jezika u školskoj godini 2017./2018. Udžbenici, radne bilježnice i integrirani udžbenici koji su zahvaćeni ovim istraživanjem su:

1. Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M. (2014). *Pričao o jeziku 3 – udžbenik hrvatskoga jezika za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
2. Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M. (2014). *Pričao o jeziku 3 – radna bilježnica hrvatskoga jezika za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
3. Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M. (2014). *Pričao o jeziku 4 – udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
4. Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M. (2014). *Pričao o jeziku 4 – radna bilježnica hrvatskoga jezika za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
5. Marjanović, V., Škribulja, A., Gredelj, R., Gabelica M. (2014). *Hrvatski na dlanu 3 – čitanka i jezični udžbenik iz hrvatskoga jezika na treći razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.

6. Marjanoić, V., Škribulja, A., Gredelj, R., Gabelica M. (2014). *Hrvatski na dlanu 3 – radna bilježnica iz hrvatskoga jezika na treći razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
7. Marjanoić, V., Škribulja, A., Gredelj, R., Gabelica M. (2014). *Hrvatski na dlanu 4 – čitanka i jezični udžbenik iz hrvatskoga jezika na četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
8. Marjanoić, V., Škribulja, A., Gredelj, R., Gabelica M. (2014). *Hrvatski na dlanu 4 – radna bilježnica iz hrvatskoga jezika na četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil.
9. Domišljanović, V., Pavličević-Franić, D. (2014). *Hrvatski jezik 3 – udžbenik*. Zagreb: Alfa.
10. Domišljanović, V., Pavličević-Franić, D. (2014). *Hrvatski jezik 3 – radna bilježnica*. Zagreb: Alfa.
11. Domišljanović, V., Pavličević-Franić, D. (2014). *Hrvatski jezik 4 – udžbenik*. Zagreb: Alfa.
12. Domišljanović, V., Pavličević-Franić, D. (2014). *Hrvatski jezik 4 – radna bilježnica*. Zagreb: Alfa.
13. Težak, D., Polak, S. (2014). *Carstvo riječi – čitanka i jezični udžbenik za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
14. Težak, D., Polak, S. (2014). *Carstvo riječi – radna bilježnica za čitanku i jezični udžbenik za treći razred osnovne škole*. Zagreb: Alfa.
15. Vladušić, B., Zokić, T. (2015). *Slovo po slovo 3 – integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole, 1. polugodište*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Vladušić, B., Zokić, T. (2015). *Slovo po slovo 3 – integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole, 2. polugodište*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Vladušić, B., Zokić, T. (2015). *Slovo po slovo 4 – integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole, 1. polugodište*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Vladušić, B., Zokić, T. (2015). *Slovo po slovo 4 – integrirani radni udžbenik za hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole, 2. polugodište*. Zagreb: Školska knjiga.

19. Ivić, S., Krmpotić, M. (2015). *Zlatna vrata 3 – čitanka i hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Ivić, S., Krmpotić, M. (2015). *Zlatna vrata 4 – čitanka i hrvatski jezik u četvrtom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.

U istraživanju se određivala pojavnost rasprave kao nastavne jedinice i kao metodičkog instrumentarija. Metode koje su se koristile su kvalitativna i kvantitativna. Kvantitativnom metodom se odredio broj navedenih pojava u nastavnim jedinicama u okviru jezika i jezičnoga izražavanja. Pojavnicama se smatra rasprava kao nastavna jedinica, rasprava kao metodički instrumentarij, te se odredio ukupan broj nastavnih jedinica jezika i jezičnog izražavanja..

7.2.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA: RASPRAVA KAO NASTAVNA JEDINICA

Tablica 2: Rezultati kvantitativne analize pojava, rasprava kao nastavna jedinica, treći razred

Naziv	Autori	Vrsta	Broj nastavnih jedinica jezika i jezičnog izražavanja	Broj nastavnih jedinica - rasprava	% nastavnih jedinica - rasprava
Hrvatski na dlanu 3	Marjanović, V, Škribulja, A., Gabelica, M., Gredelj, R.	čitanka i jezični udžbenik iz hrvatskoga jezika na treći razred osnovne škole	20	1	5 %
Hrvatski na dlanu 3	Marjanović, V, Škribulja, A., Gabelica, M., Gredelj, R.	radna bilježnica iz hrvatskoga jezika na treći	20	1	5 %

		razred osnovne škole			
Priča o jeziku 3	Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M.	udžbenik hrvatskoga jezika za treći razred osnovne škole	34	1	2 %
Priča o jeziku 3	Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M.	radna bilježnica hrvatskoga jezika za treći razred osnovne škole	33	1	3 %
Hrvatski jezik 3	Domišljanović, D., Pavličević-Franić, D.	udžbenik za 3. razred osnovne škole	26	1	3 %
Hrvatski jezik 3	Domišljanović, D., Pavličević-Franić, D.	radna bilježnica za 3. razred osnovne škole	18	1	5 %
Carstvo riječi	Težak, D., Polak, S.	čitanka i jezični udžbenik za treći razred osnovne škole	23	1	4 %
Carstvo riječi	Težak, D., Polak, S.	radna bilježnica za čitanku i jezični udžbenik za treći razred osnovne škole	16	0	0 %
Slovo po slovo 3, 1. polugodište	Vladušić, B., Zokić, T.	integrirani radnu udžbenik	17	0	0 %

Slovo po slovo 3, 2. polugodište	Vladušić, B., Zokić, T.	integrirani radni udžbenik	14	1	7 %
Zlatna vrata 3	Ivić, S., Krmpotić, M	čitanka i hrvatski jezik	14	0	0 %

U svim analiziranim udžbenicima, radnim vježbenicama ili integriranim udžbenicima za treći razred osnovne školerasprava pojavljuje se kao nastavna jedinica 8 puta od ukupno 235 nastavnih jedinica jezika i jezičnog izražavanja.

Tablica 3: Rezultati kvantitativne analize pojavnice, rasprava kao nastavna jedinica, četvrti razred

Naziv	Autori	Vrsta	Broj nastavnih jedinica jezika i jezičnog izražavanja	Broj nastavnih jedinica - rasprava	% nastavnih jedinica - rasprava
Hrvatski na dlanu 4	Marjanović, V., Škribulja, A., Gabelica, M., Gredelj, R	čitanka i jezični udžbenik iz hrvatskoga jezika na četvrti razred osnovne škole	23	1	3 %
Hrvatski na dlanu 4	Marjanović, V., Škribulja, A., Gabelica, M., Gredelj, R	radna bilježnica iz hrvatskoga jezika na četvrti razred osnovne škole	32	1	4 %
Priča o jeziku 4	Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M.	udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred osnovne škole	37	1	2 %
Priča o	Budinski, V.,	Radna	35	0	0 %

jeziku 4	Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M.	bilježnica hrvatskoga jezika za četvrti razred osnovne škole			
Hrvatski jezik 4	Domišljanović, D., Pavličević- Franić, D.	udžbenik za 4. razred osnovne škole	26	1	3 %
Hrvatski jezik 4	Domišljanović, D., Pavličević- Franić, D.	radna bilježnica za 4. razred osnovne škole	20	1	5 %
Slovo po slovo 4, 1. polugodište	Vladušić, B., Zokić, T.	integrirani radnu udžbenik	15	0	0 %
Slovo po slovo 4, 2. polugodište	Vladušić, B., Zokić, T.	integrirani radni udžbenik	11	1	9 %
Zlatna vrata 4	Ivić, S., Krmpotić, M	čitanka i hrvatski jezik	15	0	0 %

U svim knjigama hrvatskoga jezika za četvrti razred osnovne škole rasprava se pojavljuje kao nastavna jedinica 6 puta od ukupno 214 nastavnih jedinica jezika i jezičnoga izražavanja.

Tablica 2. i tablica 3. prikazuju rezultate provedenog istraživanja. Prva tri stupca , svake tablice, prikazuju osnovne podatke, odnosno autore, naziv i vrstu udžbeničkih kompleta za Hrvatski jezik koji su bili obuhvaćene istraživanjem. Nadalje, tablice prikazuju ukupan broj nastavnih jedinica jezika i jezičnog izražavanja, te ukupan broj rasprave koja se pojavljuje kao nastavna jedinica. Postotak koji je izračunat u posljednjem stupcu prikazuje uvjetnu pojavnost promatrane pojavnice. Nastavne jedinice uvjetovane Nastavnim planom i programom u svakom su kompletu raspoređene na drugačiji način, s različitom zastupljenošću što rezultira nejednakim ukupnim brojem nastavnih jedinica, te postotkom zastupljenosti rasprave. Rasprava se kao nastavna jedinica pojavljuje jednom ili nijednom u trećem razredu, te bez obzira što se u promatranim udžbenicima

pojavljuje samo jednom, njena zastupljenost u postocima je različita jer je ukupan broj nastavnih jedinica različit. Rezultati dakle ne prikazuju veću ili manju zastupljenost pojavnice prema postotku. Uz pretpostavku da je svaka nastavna jedinica zastupljena na jednakom broju stranica unutar udžbenika i vježbenica, postotak prikazuje fizičku zastupljenost rasprave kao nastavne jedinice. Ipak, razlika u postocima je mala, te time i zanemariva što dovodi do podjele knjiga u dvije kategorije. Prvu kategoriju, ili skupinu, čine oni udžbenici i radne bilježnice koji imaju raspravu uključenu u obliku jedne nastave jedinice, dok drugu skupinu čine oni u kojima se ona uopće ne pojavljuje. Od ukupno jedanaest pregledanih knjiga za treći razred, rasprava se pojavljuje u njih 8 i to kao jedna nastavna jedinica. Jedna radna bilježnica i dva udžbenika ne sadrže nastavnu jedinicu rasprava. U knjigama četvrtog razreda rasprava se kao nastavna jedinica pojavljuje jednom u 6 knjiga, a 3 udžbenika nemaju uključenu raspravu kao nastavnu jedinicu.

Iz dobivenih podataka jasno je vidljivo da se rasprava kao nastavna jedinica pojavljuje nijednom ili jednom u udžbenicima trećeg i četvrtog razreda osnovne škole. Prema dosad navedenom, može se zaključiti da je rasprava kao nastavna jedinica, u udžbenicima i radnim bilježnicama za treći razred osnovne škole obuhvaćenih istraživanjem, zastupljena minimalno. Kvantitativno ne postoje velika odstupanja u proučavanim udžbenicima i radnim bilježnicama.

7.2.3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA: RASPRAVA KAO METODIČKI INSTRUMENTARIJ

Rasprava se kao metodički instrumentarij pojavljuje u udžbenicima kao ciljano zadana, ali i kroz zadatke koji imaju potencijal za razvijanje rasprave. U rezultatima su prikazani svi zadatci koji imaju potencijal za razvijanje rasprave, odnosno oni koji uključuju pojam rasprave, ali i oni koji je indirektno potiču.

Tablica 4: Rezultati kvantitativne analize pojavnice, rasprava kao metodički instrumentarij, treći razred

Naziv	Autori	Vrsta	Broj cjelina jezika i jezičnog izražavanja	Broj metodičkih instrumentarija - rasprava
Hrvatski na dlanu 3	Marjanović, V., Škribulja, A., Gabelica, M., Gredelj, R	čitanka i jezični udžbenik iz hrvatskoga jezika na treći razred osnovne škole	20	0
Hrvatski na dlanu 3	Marjanović, V., Škribulja, A., Gabelica, M., Gredelj, R	radna bilježnica iz hrvatskoga jezika na treći razred osnovne škole	20	0
Priča o jeziku 3	Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M.	udžbenik hrvatskoga jezika za treći razred osnovne škole	34	7
Priča o jeziku 3	Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M.	radna bilježnica hrvatskoga jezika za treći razred osnovne škole	33	0
Hrvatski jezik 3	Domišljanović, D., Pavličević-Franić, D.	udžbenik za 3. razred osnovne škole	26	0
Hrvatski jezik 3	Domišljanović, D., Pavličević-Franić, D.	radna bilježnica za 3. razred osnovne škole	18	0

Slovo po slovo 3, 1. polugodište	Vladušić, B., Zokić, T.	integrirani radnu udžbenik	17	2
Slovo po slovo 3, 2. polugodište	Vladušić, B., Zokić, T.	integrirani radni udžbenik	14	0
Zlatna vrata 3	Ivić, S., Krmepotić, M	čitanka i hrvatski jezik	14	0

Tablica 5: Rezultati kvantitativne analize pojava, rasprava kao metodički instrumentarij, četvrti razred

Naziv	Autori	Vrsta	Broj cjelina jezika i jezičnog izražavanja	Broj metodičkih instrumentarija - rasprava
Hrvatski na dlanu 4	Marjanović, V., Škribulja, A., Gabelica, M., Gredelj, R	čitanka i jezični udžbenik iz hrvatskoga jezika na četvrti razred osnovne škole	23	0
Hrvatski na dlanu 4	Marjanović, V., Škribulja, A., Gabelica, M., Gredelj, R	radna bilježnica iz hrvatskoga jezika na četvrti razred osnovne škole	32	0
Priča o jeziku 4	Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar Billege, M.	udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred osnovne škole	37	4
Priča o jeziku 4	Budinski, V., Delić, S., Diković, M., Ivančić, G., Kolar	radna bilježnica hrvatskoga jezika za četvrti	35	0

	Billege, M.	razred osnovne škole		
Hrvatski jezik 4	Domišljanović, D., Pavličević-Franić, D.	udžbenik za 4. razred osnovne škole	26	1
Hrvatski jezik 4	Domišljanović, D., Pavličević-Franić, D.	radna bilježnica za 4. razred osnovne škole	20	0
Slovo po slovo 4, 1. polugodište	Vladušić, B., Zokić, T.	integrirani radnu udžbenik	15	0
Slovo po slovo 4, 2. polugodište	Vladušić, B., Zokić, T.	integrirani radni udžbenik	11	1
Zlatna vrata 4	Ivić, S., Krmpotić, M	čitanka i hrvatski jezik	15	1

Tablice 4. i 5. prikazuju podatke o učestalosti pojave rasprave kao metodičkog instrumentarija u udžbeničkim kompletima za treći i četvrti razred osnovne škole. Prva dva stupca sadrže naslov i imena autora udžbeničkih kompleta, a treći stupac vrstu. Istraživanje je obuhvatilo devet udžbenika za treći i za četvrti razred. U udžbenicima i radnim bilježnicama na području jezika i jezičnog izražavanja rasprava se kao metodički instrumentarij pojavljuje u dva udžbenika. Jedan udžbenik sadrži dva zadatka povezana s raspravom, dok je drugi mnogo zasićeniji i u njemu se raspravljanje pojavljuje sedam puta. ostali udžbenici i radne bilježnice ne sadrže raspravu u obliku metodičkog instrumentarija. Udžbenici i radne bilježnice za četvrti razred zasićenije su raspravom nego one za treći razred. Od svih udžbeničkih kompleta četiri udžbenika sadrže raspravu koja se pojavljuje kao metodički instrumentarij. Tri udžbenika obuhvaćaju raspravu u jednom zadatku, dok je četvrti ponovno zasićeniji od ostalih, te sadrži četiri zadatka povezana s uvježbavanjem vještine raspravljanja.

Udžbenički kompleti sadrže malo zadataka koji potiču uvježbavanje rasprave kao vještine komuniciranja. većina udžbenika i radnih bilježnica ne sadrže niti jedan zadatak, a u ostalim se pojavljuje uglavnom jednom. Jedan udžbenički komplet

značajno odstupa od ostalih po učestalosti promatrane pojavnice, te se po navedenim karakteristikama ističe od ostalih.

7.3. MIKROSTRUKTURIRANI MODEL NASTAVNE JEDINICA RASPRAVA

Odgojno-obrazovni proces, prema Beženu (2008), ima svoju **makrostrukturu** i svoju **mikrostrukturu**, a one imaju svoju prostornu i vremensku dimenziju. Makrostruktura je ukupno trajanje nastave, dakle nastavni dan, nastavni tjedan, nastavni mjesec i školska godina. Mikrostruktura, ili artikulacija nastavne jedinice odnosi se na organizacijsku izvodnu koja najčešće traje jedan nastavni sat. Nastavna jedinica i nastavni sat ponekad mogu biti istog značenja, ali uglavnom nisu. Nastavna jedinica odnosi se na provedbe i poučavanje sadržaja, a nastavni sat podrazumijeva vremensko trajanje. Mikrostruktura ili mikroartikulacija temelji se na metodičkim saznanjima. Nastavni sat traje u hrvatskom školstvu 45 minuta, ali u drugim zemljama traje 30 ili 60 minuta. Kroz povijest pojavljivali su se zahtjevi za učiteljevom slobodom u biranju trajanja nastavnog sata, točnije o neodređivanju trajanja unaprijed. Takav sat naziva se pedagoški sat, te nije realizirani jer takvom nastavom se nailazi na nepremostive organizacijske poteškoće (Bežen, 2008). Nastavna jedinica sastoji se od nastavnih etapa koje se mijenjaju ovisno o sadržaju koji se poučava, o nastavnom predmetu i metodici nastavnog predmeta, te ovisno o tipu sata.

Tablica 6: Vrste nastavnih sati u didaktici (Bežen, 2008)

didaktičke vrste nastavnih sati	
didaktičke etape nastavnog sata	vrsta nastavnog sata koja odgovara dominantnoj etapi
uvod, pripremanje učenika za sat	uvodni sat
obrada (proučavanje, učenje) novog nastavnog sadržaja (gradiva)	sat obrade (učenja) novog sadržaja
vježbanje	sat vježbanja
ponavljanje	sat ponavljanja
provjeravanje	sat provjeravanja

Prema didaktici vrste nastavnih sati se određuju prema dominantnoj etapi u satu. Dakle, sat se sastoji od uvoda, pripremanja učenika za sat, poučavanja i učenja novog nastavnog sadržaja, vježbanja, ponavljanja i provjeravanja, a vrsta sata ovisni o tome koja je etapa naglašena. Sati, prema navedenom, mogu biti uvodni sat, sat učenja novog sadržaja, sat vježbanja, sat ponavljanja, te sat provjeravanja. (Bežen, 2008). Prema ovoj podjeli u nastavku će biti prikazane mikroartikulacije sata učenja novog nastavnog sadržaja.

Rasprava može biti uključena u nastavni sat na više načina, te može biti glavna tema prilikom učenja novog sadržaja iz drugih područja. Težak (1998) daje nekoliko primjera u kojima se rasprava može koristiti u nastavnom procesu, npr. u obradi književnog teksta u kojoj će se diskutirati o pročitanom tekstu, ili u upoznavanju s novim umjetničkim filmom koji će potaknuti raspravu o njemu samome. Nadalje, na satima tiska može se raspravljati o političkim, društvenim, kulturnim i sličnom pojavama. Diskusija može biti pripremljena ili nepripremljena. Ukoliko je pripremljena, utoliko se od učenika traži da se za raspravu pripreme unaprijed i to na način da pročitaju tekst o kojem će se raspravljati ili se upoznaju sa sadržajem rasprave na neki drugačiji način. Za nepripremljenu diskusiju priprema se samo učitelj koji izabire temu, te je prezentira učenicima koji na temelju dotadašnjeg iskustva i znanja trebaju raspraviti, te donijeti zajednički zaključak o problemu.

7.3.1. MODEL NASTAVNE JEDINICE, RASPRAVA U UČENJU NOVOG SADRŽAJA

7.3.1.1. MODEL NASTAVNE JEDINICE, RASPRAVA U UČENJU NOVOG SADRŽAJA, 3. RAZRED

osnovna škola:		školska godina:	
učitelj:	razred: 3.	nadnevak:	redni broj sata:
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA HRVATSKOGA JEZIKA			
NASTAVNO PODRUČJE /	Jezično izražavanje		

NASTAVNA TEMA:	Rasprava
NASTAVNA JEDINICA:	Rasprava
KLJUČNI POJMOVI:	rasprava, raspravljanje
VRIJEDNOSTI:	1. znanje 2. solidarnost 3. identitet 4. odgovornost
KOMPETENCIJE:	1. komunikacija na materinskome jeziku 2. komunikacija na stranome jeziku 3. digitalna kompetencija 4. inicijativnost i poduzetnost 5. matematička i kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji 6. učiti kako učiti 7. socijalna i građanska kompetencija 8. kulturna svijest i izražavanje
OBRAZOVNA POSTIGNUĆA	sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila, pridržavati se teme, poštujući tuđe i iznoseći vlastito mišljenje
OBRAZOVNO-FUNKCIONALNE ZADAĆE	- sudjelovati u raspravi - objasniti pojam rasprave - imenovati i objasniti pravila raspravljanja - argumentirati svoje stavove i misli - izražavati se u skladu s temom rasprave - razvijati sposobnost izražavanja misli, osjećaja i stavova - ostvarivati uspješnu usmenu komunikaciju -
ODGOJNE ZADAĆE:	- poštovati tuđa mišljenja - pridržavati se kulture razgovaranja - poticati komunikaciju među učenicima - poticati zanimanje za usmeno izražavanje
NASTAVNE METODE:	- metoda razgovora - metoda usmenog izlaganja - metoda slušanja
OBLICI RADA:	- frontalni oblik rada - rad po skupinama - individualni rad
KORELACIJA:	Unutarpredmetna: - 1. razred: Slušanje i govorenje, Priča, Lik - 2. razred: Glavni i sporedni likovi Međupredmetna: GO: Drštvena kompetencija, Ljudsko-pravna

	susjednom? <i>Što misliš je li pametno biti pristojan?</i> Učenici iznose svoja mišljenja, te se pretpostavlja da se neće svi učenici pridržavati pravila raspravljanja.	metoda razgovora	poticati učenike na izricanje vlastitih misli i stavova
2. najava vježbe	Učiteljica najavljuje raspravu. <i>Sada ste iznosili svoja mišljenja koja nisu bila jednaka. Takvo iznošenje različitih stavova i misli naziva se rasprava. No, postoje pravila kojih se treba pridržavati prilikom raspravljanja.</i>	metoda usmenog izražavanja frontalni oblik rada	upoznavanja sa sadržajima koje će učenici učiti.
3. upute za rad	<i>Učiteljica prikazuje na PPT prezentaciji pravila raspravljanja, te ih čita s učenicima.</i> 1. Treba poštovati tuđa mišljenja, a iznositi svoja. 2. Potrebno je govoriti kratko, jasno i razumljivo. 3. Potrebno je slušati onoga koji govori, te mu ne upadati u riječi ili ga prekidati. 4. Ne smiju se koristiti ružne riječi.	metoda usmenog izlaganja frontalni oblik rada	učenje novog sadržaja, upoznavanje s novim nastavnim sadržajem upućivanje učenika u nastavni sadržaj
4. priprema učenika	Učiteljica najavljuje		

za govorenje	temu rasprave: Uvijek treba reći sve što misliš. Učiteljica dijeli učenike u dvije skupine, ovisno o tome što misle o temi. U jednoj skupini su učenici koji misle da uvijek treba sve reći, a u drugoj oni koji misle da nekad treba prešutjeti.	metoda usmenog izlaganja rad u skupinama	pripremanje učenika za rad određivanje skupina prema interesima učenika
IZVEDBA			
1. govorenje (raspravljanje)	Učenici raspravljaju o temi. Učiteljica podsjeća učenike na poštivanje pravila ako je potrebno.	metoda razgovora rad u skupinama	učenici uvježbavaju vještinu raspravljanja
2. rasprava o raspravi	Nakon što je rasprava gotova, učiteljica razgovara s učenicima. <i>Koja je skupina bolje izlagala svoja mišljenja?</i> <i>Koja skupina je više poštovala tuđa mišljenja?</i> <i>Koja skupina se jasnije izražavala?</i>	metoda razgovora frontalni oblik rada	učenici uz pomoć učiteljice samostalno vrednuju vlastiti uspjeh
ZAKLJUČAK			
1. ocjena uspješnosti vježbe	Učiteljica zaključuje koja je skupina bolje argumentirala, više poštovala tuđa mišljenja, a jasnije iznosila vlastita.	metoda usmenog izražavanja	vrednovanje učenčkih postignuća

2. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.
3. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013). *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
4. Rosandić, D. (2006). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Školska knjiga. Zagreb.

7.3.1.1. MODEL NASTAVNE JEDINICE, RASPRAVA U UČENJU NOVOG SADRŽAJA, 4. RAZRED

osnovna škola:		školska godina:	
učitelj:	razred: 4.	nadnevak:	redni broj sata:
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA HRVATSKOGA JEZIKA			
NASTAVNO PODRUČJE / NASTAVNA TEMA:	Jezično izražavanje Rasprava		
NASTAVNA JEDINICA:	Rasprava		
KLJUČNI POJMOVI:	rasprava, raspravljanje		
VRIJEDNOSTI:	1. znanje 2. solidarnost 3. identitet 4. odgovornost		
KOMPETENCIJE:	1. komunikacija na materinskome jeziku 2. komunikacija na stranome jeziku 3. digitalna kompetencija 4. inicijativnost i poduzetnost 5. matematička i kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji 6. učiti kako učiti 7. socijalna i građanska kompetencija 8. kulturna svijest i izražavanje		
OBRAZOVNA POSTIGNUĆA	sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila, pridržavati se teme izražavajući svoje osjećaje i raspoloženje		
OBRAZOVNO-FUNKCIONALNE ZADAĆE	- sudjelovati u raspravi - objasniti pojam rasprave		

	- imenovati i objasniti pravila raspravljanja - argumentirati svoje stavove i misli, osjećaje i raspoloženje - izražavati se u skladu s temom rasprave - razvijati sposobnost izražavanja misli, osjećaja i stavova - ostvarivati uspješnu usmenu komunikaciju -
ODGOJNE ZADACI:	- poštovati tuđa mišljenja - pridržavati se kulture razgovaranja - poticati komunikaciju među učenicima - poticati zanimanje za usmeno izražavanje
NASTAVNE METODE:	- metoda razgovora - metoda usmenog izlaganja - metoda slušanja
OBLICI RADA:	- frontalni oblik rada - rad po skupinama - individualni rad
KORELACIJA:	Unutarpredmetna: - 1. razred: Slušanje i govorenje, Priča, Lik Međupredmetna: GO: Drštvena kompetencija, Ljudsko-pravna kompetencija
MEĐUPREDMETNE TEME:	1. Osobni i socijalni razvoj 2. Građanski odgoj i obrazovanje
NASTAVNI IZVORI, SREDSTVA I POMAGALA:	Nastavni listić, dio teksta Zvonimir Balog: Tužibaba

PLAN PLOČE: Rasprava Rasprava je iznošenje misli i stavova o nekoj temi. Pravila raspravljanja su: 1. Trebamo poštovati tuđe mišljenje, a iznositi svoje 2. Trebamo govoriti jasno, kratko i razumljivo. 3. Ne koristimo ružne riječi. 4. Trebamo se pridržavati teme raspravljanja.			
TIJEK IZVOĐENJA NASTAVNE JEDINICE			
NASTAVNA ETAPA NASTAVNA SITUACIJA	SADRŽAJ NASTAVNE ETAPE (SITUACIJE)	NASTAVNE METODE I OBLICI RADA	ZADACI NASTAVNE ETAPE (SITUACIJE)

PRIPREMA			
1. motivacija	Učiteljica čita dio teksta Zvonimira Baloga: Tužibaba. Nakon kratke stanke, učiteljica razgovara s učenicima. <i>O čemu govori tekst?</i> <i>Što vi mislite o tužibabama?</i>	metoda usmenog izlaganja frontalni oblik rada metoda razgovora	zainteresirati učenike za predviđene nastavne sadržaje poticanje jezičnog izražavanja
2. najava vježbe	Učiteljica najavljuje. <i>Danas ćemo učiti kako se raspravlja.</i>	frontalni oblik rada metoda usmenog izlaganja	upoznati učenika sa sadržajima koje će učiti
3. upute za rad	Učiteljica ponavlja s učenicima pravila raspravljanja. <i>Koja pravila raspravljanja znate?</i> Učiteljica pokazuje na PPT prezentaciji pravila raspravljanja. Pravila raspravljanja su: 1. Trebamo poštovati tuđe mišljenje, a iznositi svoje 2. Trebamo govoriti jasno, kratko i razumljivo. 3. Ne koristimo ružne riječi. 4. Trebamo se pridržavati teme raspravljanja.	individualni rad metoda razgovora frontalni oblik rada	poticati učenike na izricanje vlastitih misli i stavova učenici se prisjećaju pravila raspravljanja postavljanje pravila prema kojima se raspravlja
4. priprema učenika za govorenje (raspravljanje)	Učiteljica potiče učenika na razmišljanje o temi	metoda razgovora	pripremanje učenika za rad

	rasprave. <i>Osmislite neke situacije u kojima bi bilo dobro da imate tužibabu u razredu.</i> Učenici pišu za i protiv argumente. Nekolicina učenika čita svoje odgovore. Učenici se raspodjeljuju u skupine prema vlastitom mišljenju, dakle, slažu li se s tvrdnjom ili ne.	frontalni oblik rada metoda razgovora rad u skupinama	poticati učenika na iznošenje vlastitih misli i stavova poticati pozitivan stav prema usmenom izražavanju
IZVEDBA 1. govorenje (raspravljanje) 2. rasprava o raspravi	Učenici raspravljaju. Učiteljica upozorava na poštivanje pravila ako je potrebno. Nakon završetka rasprave učiteljica razgovara s učenicima. <i>Koja skupina se više pridržavala pravila?</i> <i>Koja skupina je više poštivala tuđe mišljenje?</i> <i>Koja skupina je bolje iznosila vlastite stavove?</i>	metoda usmenog izlaganja frontalni oblik rada metoda razgovora frontalni oblik rada	poticanje izražavanja misli i stavova, poticati usmeno jezično izražavanje, poticati uvažavanje tuđeg mišljenja, vježbati vještinu raspravljanja procjena učeničkih postignuća na nastavnom satu poticanje učenika na samokritičnost
ZAKLJUČAK 1. ocjena uspješnosti vježbe	Učiteljica je bilježila zapažanja o raspravljanju učenika	frontalni oblik rada	vrednovanje učeničkih postignuća

2. sažimanje spoznaja stečenih vježbom	Učiteljica ponavlja s učenicima prateći sadržaj koji su učili na nastavnom satu. Učenici popunjavaju nastavni listić za ponavljanje.	metoda razgovora frontalni oblik rada	ponavljanje sadržaja nastavnog sata
---	--	--	--

PRILOZI

Prilog 1. NL

Rasprava

Rasprava je _____

Pravila raspravljanja su:

1. Trebamo poštovati _____
2. Trebamo govoriti _____
3. Ne koristimo _____
4. Trebamo se pridržavati _____

LITERATURA

5. Bežen, A. (2008). *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Učiteljski fakultet. Profil. Zagreb.
6. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.
7. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013). *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
8. Rosandić, D. (2006). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Školska knjiga. Zagreb.

8. ZAKLJUČAK

Jezično izražavanje područje je u nastavi Hrvatskoga jezika. Njegova glavna zadaća je osposobiti učenika za uspješnu pisanu i usmenu komunikaciju na standardnom idiomu. Govorne vježbe sredstvo su kojim se ostvaruju ciljevi nastave jezičnog izražavanja. Rasprava se ubraja u stilsko-kompozicijske vježbe koje treba u velikoj mjeri provoditi u nastavi jezičnoga izražavanja. Nacionalni kurikulum Republike Hrvatske od prvoga razreda uključuje elemente rasprave, jednako kao i australski kurikulum. Za razliku od njih, engleski kurikulum nije detaljno odredio sastavnice usmenoga jezičnog izražavanja. Analiza udžbenika i radnih bilježnica na područjima jezika i jezičnoga izražavanja pokazala je malu pojavnost rasprave kao nastave jedinice i kao metodičkog instrumentarija. Rasprava potiče učenika na iznošenje vlastitih i poštivanje tuđih stavova, misli i osjećaja, razmišljanje o zadanoj temi i donošenju zaključaka. Učenik tijekom vježbi raspravljanja uvježbava jezične djelatnosti slušanja i govorenja, odnosno komunikaciju na materinskome jeziku. Učenik uči poštovati pravila pristojnog razgovaranja i raspravljanja. Rasprava učenika potiče na pažljivo slušanje sugovornika, logičko zaključivanje, zapažanje, zaključivanje, argumentiranje vlastitih stavova, te potiče osobni i socijalni razvoj učenika. Prema svemu navedenome može se zaključiti da je rasprava kao govorna vježba izuzetno važna za razvoj komunikacijske kompetencije, te ju je potrebno u što većoj mjeri provoditi u nastavi Hrvatskoga jezika.

LITERATURA.

Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada slap.

Bežen, A. (2008). *Metodika - znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Profil.

Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskog jezika*. Zagreb: Profil.

Hoskings, B. i Fredriksson, U. (2008). *Learning to Learn: What is it and can it be*

measured? Luxemburg Office for Official Publications of the European Communities.

Jojić, Ž., Blagus Bartolec, G., Hudeček, L., Lewis, K., Mihaljević, M., Ramadanović, E., Birtić, M., Budja, J., Kovačević, B., Matas Ivanković, I., Milković, A., Miloš, I., Stojanov, T., Štrkalj Despot, K. (2013). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Pavličević-Franić, D. (2011). *Jezikopisnice: rasprave o usvajanju, učenju i poučavanju hrvatskog jezika u raznojezičnome diskursu*. Zagreb: Alfa.

Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.

Pavličević-Franić, D. (2002). Lingvistička kompetencija nasuprot komunikacijskoj kompetenciji u ranojezičnome diskursu. *Suvremena lingvistika*. 1(53), 117-126.

Pavličević-Franić, D., Gazdić-Alerić, T. (2010). Utjecaj udžbeničkih tekstova na rani leksički razvoj u hrvatskom jeziku. *Časopis za kulturu hrvatskog jezika*. 3(57), 81-120. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.

Poljak, V. (1980). *Didaktičko oblikovanje udžbenika i priručnika*. Zagreb: Školska knjiga.

Rosandić, D. (2002). *Od slova do teksta i metateksta*. Zagreb: Profil International.

Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.

Škarić, I. (2003). *Temeljci suvremenoga govorništva*. Zagreb: Školska knjiga.

Škarić, I. (2006). *Hrvatski govorili!*. Zagreb: Školska knjiga.

Težak, S. (1974). *Govorne vježbe u nastavi hrvatskog ili srpskog jezika*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.

Težak, S. (2003). *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Visinko, K. (2010). *Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

PRILOZI

Shematski prikaz 1: Sudionici priopćajnog (komunikacijskoga) procesa (Pavličević-Franić, 2005)

Shematski prikaz 2: Međudjelovanje kurikulskih elemenata (Bežen, 2008, str. 208)

Tablica 1: Broj nastavnih jedinica koje uključuju slušanje i govorenje u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu

Tablica 2: Rezultati kvantitativne analize pojava, rasprava kao nastavna jedinica, treći razred

Tablica 3: Rezultati kvantitativne analize pojava, rasprava kao nastavna jedinica, četvrti razred

Tablica 4: Rezultati kvantitativne analize pojava, rasprava kao metodički instrumentarij, treći razred

Tablica 5: Rezultati kvantitativne analize pojava, rasprava kao metodički instrumentarij, četvrti razred

Tablica 6: Vrste nastavnih sati u didaktici (Bežen, 2008)

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljuju da sam samostalno napisala ovaj diplomski rad koristeći znanja stečena tijekom studija i navedenu literaturu.

Ana-Marija Golub
